

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Руска Събева Станчева, Институт за български език на БАН
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки
Професионално направление 2.1 Филология: докторска програма „Съвременен
български език“

Автор: Красилина Георгиева Колева-Костова

Тема: „Българското сложно смесено изречение – изследване на структурографски модели и синтактични скици“

Научен ръководител: доц. д-р Петя Иванова Несторова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-2498 от 09.12.2025 год. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научно жури (НЖ), а на неприсъствено заседание на НЖ от 12.12.2025 год. ми е възложено да напиша рецензия за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Българското сложно смесено изречение – изследване на структурографски модели и синтактични скици“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1 Филология: докторска програма „Съвременен български език“.

Автор на дисертационния труд е Красилина Георгиева Колева-Костова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Български език“ на Филологическия факултет на ПУ „П. Хилендарски“ с научен ръководител доц. д-р Петя Иванова Несторова от ПУ.

Представеният от Красилина Колева-Костова комплект материали на хартиен и електронен носител включва следните документи:

- Пълен текст на дисертационния труд
- Автореферат на български език
- Списък на публикациите – общо пет
- Актуално CV
- Заповед № РД-22-2498 от 09.12.2025 год. на Ректора на ПУ за утвърждаване състава на научното жури
- Справка за спазване на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
- Декларация от 28.11.2025 г. за оригиналност на резултатите и приносите в дисертационното изследване

От прегледа на всички посочени документи заключах, че те напълно съответстват на изискванията и са по правилата на процедурата.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Красилина Колева-Костова е възпитаничка на ПУ „Паисий Хилендарски“, където от 2010 до 2016 г. е завършила последователно:

- бакалавърска програма „Българска филология“
- магистърска програма „Актуална българистика“
- докторантура по професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Съвременен български език“ в ПУ.

Заедно с това Красилина Колева-Костова е придобила и магистърска степен по „Предучилищна и начална училищна педагогика“ в Тракийски университет в Стара Загора.

Изключително добро впечатление ми прави фактът, че от 2015 г. досега докторантката е избрала да свърже професионалния си път с българското училище като преподавател по български език и литература в прогимназиален етап – период, през който се поставят основите на научното синтактичното знание и се развиват уменията на учениците в областта на езиковите структури.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертацията е много добре избрана, за да отговори на необходимостта от допълване с нови знания на предметната област синтаксис на сложното смесено изречение в българския книжовен език – и по-специално на знанията за структурографския потенциал на българското сложно изречение. В този смисъл може определено да се твърди, че дисертацията добавя нови факти за сложното смесено изречение във формален и функционален план, установени посредством използването на точни статистически методи.

Авторката заявява две основни цели на своето изследване (на с. 11): а) чрез извеждане на *количествените параметри* (обхват, дълбочина, типове връзки и пр.) от първичните синтактични скици на сложните смесени изречения и чрез използване на статистически прогностични методи да се направи извод за езика на изследваните автори Й. Йовков и Й. Радичков въз основа на двата романа – съответно „Чифликът край границата“ и „Ноев ковчег“; б) да се *класифицират сложните смесени изречения* в подвидове въз основа на количествените параметри *обхват* и *дълбочина*, като при това се изясни значението и употребата на термина „период“. За постигането на така поставените цели авторката набелязва 23 конкретни задачи (с. 12 – 15).

4. Познаване на проблема

Текстът на дисертацията свидетелства, че авторката отлично познава проблематиката. Представени са теоретични положения, които са умело инкорпорирани в наблюденията, анализите и изводите. Привлеченият богат корпусен ресурс е анализиран от Кр. Костова с оглед на поставената проблематика, като личи умението ѝ да се предлагат лични приноси към прочита на данните. Изобщо, тази практическа страна на работата, свързана с аналizationsонните умения на докторантката, е една от най-силните страни на труда на Красилина Костова.

5. Методика на изследването

В съзвучие със съвременните търсения в езиковедските изследвания, и тази дисертация се стреми да обхване темата чрез интердисциплинарен подход. За изпълнението на целите и задачите на дисертационното си изследване дисертантката е използвала методология, съвместяваща редица методи: метод на ексерпцията; сравнително-исторически метод; инструментален метод; описателен метод; статистически метод. Тяхното успешно съчетаване позволява не само да се обхване в пълнота богатият емпиричен

материал, привлечен от авторката, но и да се направят важни изводи за синтактичните структури, свойствени на българския книжовен език.

Смятам, че избраните методи осигуряват осъществяването на поставените цели, както и изпълнението на поставените задачи в пълен обем.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Красилина Костова е структурирала работата си в следните части: *увод, три глави, заключение, библиография и три приложения.*

Още тук искам непременно да изтъкна, че представеният дисертационен труд се отличава с изследователска зрялост, задълбоченост и консистентност. Тези характеристики на дисертацията представят Красилина Костова не като начеващ автор, който прави своята заявка да прекрачи прага на лингвистиката, а като изследовател със сериозен опит и безспорни приноси в областта на синтаксиса.

В първата глава от работата пространното се изясняват понятията „сложно изречение“ и „период“ в българската граматична традиция (с. 18 – 81). Внимателният анализ, насочен към изясняване на съдържанието на двете посочени по-горе понятия, води авторката до извода, че още „през Възраждането се появява един от диференциалните признаци на периода – *двудялбата*. Внимателно и подробно е представен пътят на установяването на синтактичната ни терминология, като се посочва се и кога се въвежда терминът сложно смесено изречение (от Л. Андрейчин), вече трайно установен в граматичната ни терминология. Представени са и класификациите на разглежданата изреченска структура от отделните автори. В тази глава подробно се изяснява и еволюцията на ученията по отношение на понятието, означавано с термина „период“

Както предполага жанрът *дисертация*, втората глава на дисертационния текст (с. 82 – 155) представя преглед на теоретичните източници, аналитични коментари към тях, изясняване на понятията, спецификите при дефинирането на концептите, с които се работи. Представени са основни понятия в генеративно-трансформационната граматика, с помощта на чийто апарат са разработени 300 първични синтактични скици на сложни смесени изречения. Значителна част от втора глава е посветена на описанието на конфигурационния синтактичен анализ в рамката на простото и на сложното изречение. Авторката се опира върху т.нар. „постулати за конфигурационен синтактичен анализ“, разработени от рано напусналата ни П. Бъркалова, с която Красилина Костова е работила в едно изключително плодотворно сътрудничество години наред.

Сред изводите, направени във втора глава, по мое мнение трябва непременно да се отбележат заключенията на Кр. Костова за рекурсивността като свойство на езиковите структури (с. 165 – 174), за подялбата на сложните смесени изречения в два типа: „периодични“ и „непериодични“ въз основа на наличие / отсъствие на три диференциални признака („двудялба, синтактичен паралелизъм без стилистична маркираност и специфична интонация“ (с. 154 и сл.). Важно е и наблюдението на авторката, че т.нар. от нея „периодични“ изречения се срещат спорадично в ексцерпирания материал.

Тук бих си позволила да препоръчам на авторката да прецени дали терминът „периодни“ / „непериодни изречения“ не би бил по-сполучлив като еднозначен за разлика от използвания в работата ѝ „периодични“ / „непериодични изречения“.

Много ценни са и наблюденията на авторката за връзката между интонацията и структурографските модели, като анализите ѝ потвърждават изводите на други автори.

Трета глава е сърцевината на изследването на Кр. Костова. В нея чрез статистическо моделиране са анализирани количествените характеристики (общо 33) на сложните смесени

изречения. Въз основа на прецизен анализ се правят редица ценни наблюдения и изводи за структурата на сложните смесени изречения посредством синтактични скици, въведени за първи път от П. Бъркалова и въз основа на конфигурационния синтактичен анализ за визуализация на структурата на всяка изреченска единица в корпуса.

Сред изводите, направени от авторката за структурните особености на сложните смесени изречения, смятам че трябва непременно да се изтъкнат няколко: 1) че в изследвания материал подчинените изречения вземат превес над главните; 2) че в изреченията с малко на брой главни предикации е налице по-голяма дълбочина на изреченската структура, и обратното – колкото повече са главните предикации, толкова по-малко са равнищата (едно или две); 3) въз основа на тази закономерност авторката строи своята *втора класификация* на сложните смесени изречения, според която се обособяват три вида такива изречения (а) **линейни** – с отчетлив превес на главните предикации), б) **дълбочинни** – с над три структурни равнища и в) **комбинирани** – без ясно изразен превес на главните или подчинените предикации) (с. 174 сл.).

Друг важен резултат е статистически установената честотата на видовете подчинени изречения, като очаквано според мен с най-висок дял са подчинените обстоятелствени изречения, доколкото те характеризират времеви, пространствени, количествени и качествени и пр. признаци на изреченските ситуации.

Специално искам да отбележа сред резултатите и представените структурографски модели на изреченията образци, разработени въз основа на фразово-структурния подход. Представените синтактични дървета ясно онагледяват извода, че с увеличаване на броя на равнищата в дълбочина се увеличава броят на функционалните категории.

Като цяло дисертационният труд на Красилина Колева-Костова не само доказва обяснителната сила на генеративния модел, въведен в нашето езикознание от Й. Пенчев и прилаган по-късно от П. Бъркалова и други учени, но и обогатява този модел, като позволява българското сложно смесено изречение да се види от нова перспектива, която илюстрира структурното богатство на езика ни.

Дисертацията е добре фокусирана, овладяна и балансирана. Задава много линии, стъпва върху богат илюстративен материал, като в същото време удържа изцяло проблематиката си и защитава изводите, които могат да се направят на базата на всичко, което е анализирано.

Богата библиография от 147 заглавия представя високата библиографска осведоменост на дисертантката.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Към несъмнените приноси на дисертацията могат да се отнесат:

-Установяването на релацията между *обхват* и *дълбочина* в сложните смесени изречения.

-Извличането на *количествени изреченски характеристики* в рамките на създадения досега корпус.

-Представянето за първи път на българското сложно смесено изречение като граф с ясно видими предикативни връзки и рекурсивна структура въз основа на създадените структурографски модели на изречения образци.

-Разработването на две нови класификации на сложните смесени изречения въз основа на различни критерии – двукомпонентна (*периодични* и *непериодични* сложни смесени изречения) и трикомпонентна (*линейни*, *дълбочинни* и *комбинирани* сложни смесени изречения).

-Извършеният за първи път сравнителен статистически анализ на 150 прости двусъставни изречения, чрез който се извеждат осем количествени характеристики (*обхват* (брой на пълнозначните думи), *дълбочина*, *съгласуване*, *предложно свързване*, *управление*, *прилагане*, *съюзно и безсъюзно свързване*), отразяващ закономерности, типични за изследваните текстове.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Красилина Колева-Костова представя 5 публикации по темата на дисертационния труд, разработени в съавторство и самостоятелно които са свидетелство за трайните ѝ интереси и за качествата ѝ на изграден изследовател в областта на синтаксиса.

Публикациите по дисертацията са достатъчно на брой и са в издания, които ще позволят вписването на докторантката в НАЦИД.

Препоръката ми е да се добавят и линкове към всички публикации.

9. Лично участие на докторантката

Както беше посочено в цялата рецензия, докторантката има ясно изразен стремеж да обхваща в пълнота източниците, притежава ясно изразени аналитични способности и стремеж да удостоверява наблюденията си със статистически инструменти. В цялата дисертация цитатите и позоваванията са коректни.

10. Автореферат

Авторефератът отразява точно съдържанието на дисертацията. Приносите в него са формулирани коректно и обективно.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам. Изследването е изпълнено образцово!

12. Лични впечатления

Познавам докторантката от участието ѝ на годишните конференции на Института за български език и смятам, че тя освен комплексни изследователски качества притежава и много добри презентационни умения.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Бих се радвала, ако дисертацията бъде публикувана своевременно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Смятам, че дисертационният труд „Българското сложно смесено изречение – изследване на структурографски модели и синтактични скици“ на Красилина Колева-Костова съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват авторски принос и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), както и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд свидетелства, че докторантката притежава задълбочени знания и категорично заявени изследователски качества в областта на Професионално направление 2.1 Филология: докторска програма „Съвременен български език“.

Предвид гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Красилина Колева-Костова** в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма докторска програма *„Български език“ – „Съвременен български език“*.

Рецензент:

(проф. д-р Руска Станчева)

02.02.2026 г.